

Görögkatolikus örökségkutatás

PÓCSI SÁRKÁNYOK

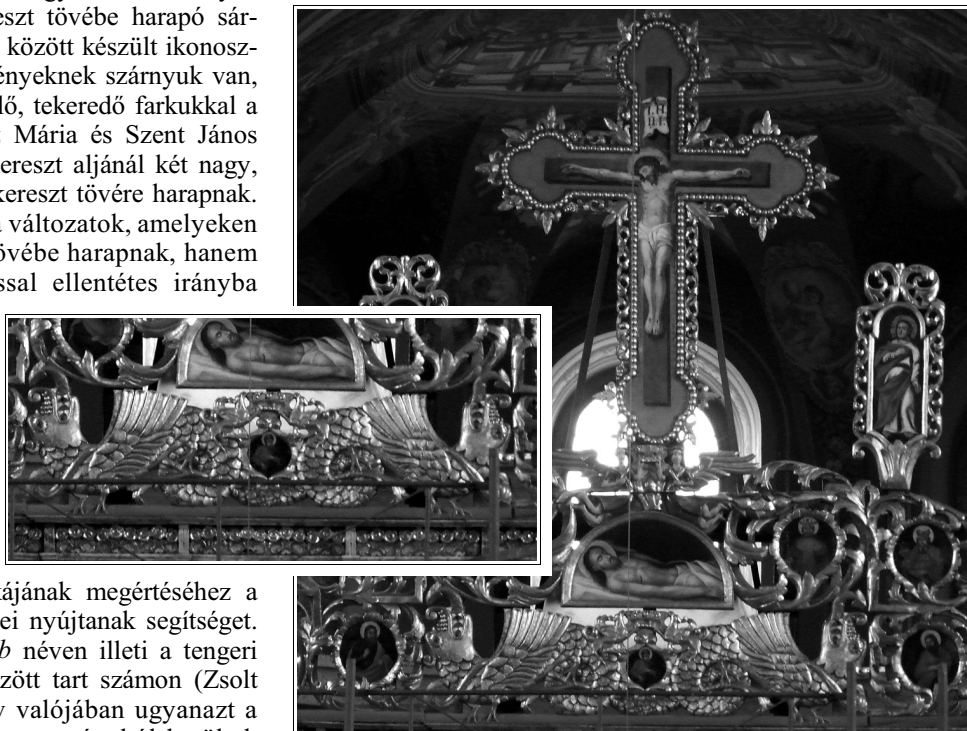
A máriapócsi templom ikonosztáziójának állványzatát 1749 szeptemberére, nyolc hónap alatt faragta meg az írott szövegekben konstantinápolyi görögnek nevezett Konstantin mester. Az ikonosztázion oromzatán, a keresztrefeszített, majd sírba helyezett Krisztus alakja alatt két hatalmas sárkány tekeredik. A madárlábakra támaszkodó, pikkelyes testű szörnyek szárnyukat fölszegik, szájuk éles fogai közül messzire lövellnek hegyes végű, de lekonyuló nyelvüket. Krokodiléra emlékeztető orruk rücskös, szemüket sugaras, csillag formájú domborulat keretezi, homlokukról induló tarajuk akantuszlevelet idéz. Testtekervényük közül, szárnyuk mögül bukkan elő a profétaképeket körülfontó növényi ornamentika. Most arra keressük a választ, hogy csupán díszítőelemeknek, vagy teológiai tartalommal is rendelkező szimbólumoknak kell-e tekintetünk ezt a két különös lényt?

A balkáni ikonosztáziókon a 16. század második felében jelennek meg olyan nagyméretű kálváriacsoportok, amelyeken a kereszt tövében tekerdő sárkányok vagy más vízi lények szerepelnek. Az első fennmaradt kereszt tövébe harapó sárkánypár a Morača kolostor 1596–1617 között készült ikonosztázióján szerepel: a pikkelyes testű lényeknek szárnyuk van, kítátott szájukból éles fogazat villan elő, tekerdő farkukkal a kereszt két oldalán szomorkodó Szűz Mária és Szent János képét tartják. Más korai példák a kereszt aljánál két nagy, hal formájú állat szerepel, amelyek a kereszt tövére harapnak. A motívum módosulását jelentik azok a változatok, amelyeken a tekerdő sárkányok nem a kereszt tövébe harapnak, hanem altestük összezsavarodik, és egymással ellentétes irányba haladva szegik föl fejüket. Ennek a variánsnak az őstípusa az Athos-hegyi Hilandar kolostor főtemplomának 1635-ből származó ikonosztázióján jelenik meg, amely a következő századokban a Balkánon dolgozó faragónak követendő példaként szolgált. Ennek a típusnak a variánsa a máriapócsi ikonosztázió is.

Az oromzati sárkányok szimbolikájának megértéséhez a Szentírás, és a bizánci liturgia szövegei nyújtanak segítséget. A héber Biblia *Leviathan* vagy *Rahab* néven illeti a tengeri szörnyet, akit Jahve teremtményei között tart számon (Zsolt 103, 26b). A kutatók szerint a két név valójában ugyanazt a lényt jelöli, csak különböző idegen hagyományból kerültek Izrael szent szövegeibe az eredetileg a környező pogány népek kígyószerű istenségeit megnevező kifejezések. A görög Ószövetség a *ketosz* vagy a *drakón* szóval fordította őket, a latin Biblia viszont több helyen megtartotta a *Leviathánt* is, amelyet magyarra a tengeri szörny vagy sárkány szóval fordítanak. A *drakón* (sárkány) szó azért is érdekes, mert az Ókor természettudósai egy nagyméretű kígyófajtát értettek alatta. Ez az értelmezés továbbélt a bizánci időkben, rendszerint jó nagy kígyóként ábrázolták a természettudományos művekben. Amikor a görög Bibliában a Leviathánt *drakón*mal fordították, elősegítették a kígyó-forma sárkányok ábrázolásának kialakulását.

Jób könyve viszonylag részletes leírást ad a különös teremtményről: „Teste, mint az öntött pajzs, egymáshoz simuló pikkelyekből van egyberakva; az egyik a másikhoz lapul, még

levegő sem férközik közéjük; az egyik a másikhoz tapad, egymást tartják, és el nem válnak. Tüsszentése tüzes láng, és szeme olyan, mint a hajnal pillái. Lángok jönnek torkából, megannyi égő fáklya; gőz tör elő orra lyukaiból, mint tűzőn álló forró fazékból; lehelete meggyújtja a szenet, láng lövell torkából.” (Jób 41, 7-13). A leírásban szerepel azon tulajdonságok nagy része, amelyeket mai napig a sárkányok jellemzőinek tartunk. Isten az állat részletes bemutatásával az ember kicsinyességét akarja demonstrálni Jóbnak. Leírását egy kérdéssel kezdi: „Vajon partra húzhatod-e a sárkányt, és megkötheted-e kötéllel nyelvét?” (Jób 40, 25). A kicsiny ember erre képtelen, de az egyházatyák úgy vélték, hogy Krisztusnak, mint Istenembernek ez is sikerült: Ő volt a csalétek, akinek keresztrefeszített testét bekapta a sárkánnyal azonosított Gonosz, akit Isten így leigázott, megfélemezve hatalmát az emberiség fölött. Ez a magyarázat a bizánci liturgiába is bekerült, méghozzá a pünkösdi alkonyati istentisztelet harmadik térdhajtási imájába: „aki alászálltál az alvilágba, letörted az örök bilincseket [...] a mélységben lakozó ősgonosz sárkányt pedig isteni bölcsességed csalétkével horogra kerítetted, majd a sötétség láncával megkötözvén őt, az alvilágban, a kiolthatatlan tűzben és a külső sötétségben tartod fogva végtelenül hatalmas erőddel”.

A Jób könyvében szereplő Leviathán/sárkány fenti értelmezése az egész egyházban elterjedt, a Leviathán isteni bölcsességgel történő kihalászásának képi megjelenítését a nyugati művészetből is ismerjük. Ezt a gondolatot idézik föl a pócsi ikonosztáziókon is a kereszt alatt tekerdő sárkányok, amelyek hatalomvesztését a nyelvük lekonyulása is jelzi. Szimbolikájukat röviden így foglalhatnánk össze: Krisztus „halálával legyőzte a halált”, keresztjével győzelmet aratott az alvilági erők felett. Nem biztos, hogy a motívumot áthagyományozó faragók ki tudták volna fejteni a sárkánypár jelentését, mindenesetre a Szentírás és a liturgia vonatkozó helyei mindig is felszínen tartották ezt az értelmezést, amelyet mi is nyugodtan tudatosíthatunk az áldott húsvéti időben.

Terdik Szilveszter